

Obserwacje nad bionomią i ekologią *Gilpinia pallida* KL.
(Hymenoptera, Diprionidae)

Data on bionomy and ecology of *Gilpinia pallida* KL. (Hymenoptera,
Diprionidae)

ROBERT LUTEREK

Katedra Entomologii Leśnej AR, ul. Wojska Polskiego 71 c, 60-625 Poznań

ABSTRACT. Data on bionomy and ecology of *Gilpinia pallida* KL. were obtained in some forest areas in western Poland in the years 1970–1994. Some morphological features of developmental stages, time of emergence of imagines and their lifespan are given.

Wstęp

Boreczniki, to grupa błonkówek, które obecnie uważane są za jedne z bardzo groźnych, często gradacyjnych, szkodników. Różne kryteria ich gospodarczego znaczenia wynikały z braku znajomości tych szkodników charakteryzujących się specyficznymi procesami dynamiczno-populacyjnymi. Skutkiem tego w przeszłości było słabe zainteresowanie tą grupą owadów. Stąd też zarówno biologia, jak i ekologia wielu gatunków boreczników jest jeszcze niedostatecznie poznana. Wzrost zainteresowania borecznikami spowodował, że obecna literatura na ich temat jest obszerna, jednak odnosi się to przeważnie do gatunków masowo występujących, takich jak *Diprion pini* L., *Diprion simile* HTG., czy też *Gilpinia frutetorum* F. lub *Neodiprion sertifer* GEOFFR. Także *Gilpinia pallida* KL. (borecznik jasnobrzuchy), jeden z bardziej szkodliwych gatunków, znany z dość częstych masowych pojawów, wielokrotnie był przedmiotem badań. Jednak – jak do tej pory – nie wyjaśniono do końca wszystkich aspektów jego bionomii i ekologii. Stał się on przedmiotem naszych badań z tego też względu, że niekiedy wiadomości o tym gatunku mają charakter fragmentarycznych obserwacji lub wzmiankowane tylko w opracowaniach typu podręcznikowego dają jedynie bardzo ogólną wiedzę o tym gatunku. Szczegóły dotyczące tej bardzo ciekawej i niekiedy bardzo groźnej grupy szkodników znajdują się w innych opracowaniach autora (GRALICKI, LUTEREK, 1979;

LUTEREK i in., 1982, 1993). Obserwacje nad bionomią i ekologią tego szkodnika poczyniono w latach 1970–1994 na terenie Puszczy Noteckiej oraz drzewostanów nadleśnictwa Durowo i Zielonka (nadleśnictwa Doświadczalnego Akademii Rolniczej w Poznaniu).

Morfologia stadiów rozwojowych

Jaja krępe. Wszystkie obserwowane jaja miały zabarwienie seledynowe. Nigdy nie spotkano jaj o kolorze białym, jak niekiedy podaje literatura przedmiotu (GÓRNAŚ, 1990). Larwa jest bardzo podobna do larwy borecznika sosnowca, szczególnie w L¹ do L³. Najistotniejszą jest różnica w kolorze plam nad nogami odwłokowymi, jak podaje GÓRNAŚ (1990) – w kształcie kropki i leżącej kreski. Obserwacje te pokrywają się z innymi badaniami. U borecznika sosnowca plamy te są matowo-czarne (jeśli występują), natomiast u borecznika jasnobrzuchego szarozielone. Oprócz tego u badanego borecznika ciało jest paskowate o długości do 20 mm; larwy borecznika sosnowca są dużo większe i niejednokrotnie dochodzą do 30 mm. Kokon – mały (w stosunku do innych gatunków boreczników), o cienkich ścianach, bardzo różnie ubarwiony, najczęściej matowy, w większości przypadków ciemnoszary. GÓRNAŚ (1990) podaje, że najczęściej spotykał kokon szarozłocisty; w obserwowanej przez nas lokalnej gradacji tego szkodnika takiego koloru kokonów nie zauważono. Na powierzchni kokonu przedza; środek kokonu żółto- lub brązowo-żółty.

Opis morfologiczny stadiów rozwojowych (szczególnie kokonów) jest zbliżony bardziej do badań nad tym gatunkiem przeprowadzonych przez KURIRA (1977), niż do obserwacji GÓRNAŚA (1990).

Nowe dane z biologii i ekologii gatunku

Początek lotu owadów w analizowanym drzewostanie zawsze w pierwszej dekadzie kwietnia. Samce lęgną się w ciągu 6 dni. Wylęg samic jest bardziej rozciągnięty w czasie i dochodzi nieraz do ca 20 dni (hodowla w warunkach laboratoryjnych nie daje tak wyraźnych różnic). Intensywny wylęg obserwowano między godziną 10 a 13 (do 90%). W godzinach popołudniowych do 10%. Długość życia samic wynosi 4–16 dni, przy czym największa liczba osobników żyła ca 8 dni – do 30%. Samce żyją krócej – 4–8 dni, a największa ich liczba żyła ca 5 dni (do 50% analizowanej populacji). Można powiedzieć, że średnio samice żyją prawie dwukrotnie dłużej.

Oprzędzanie pierwszej generacji szkodnika następowało głównie na pędach głównych, tak na drzewach całkowicie objedzonych (brak igliwia na skutek żeru), jak i drzewach nie objedzonych. Wspólne oprzędzanie nie jest regułą. Świadczą o tym następujące dane. W jednym przypadku stwierdzono 1 kokon (70%), 2 kokony (22%), 3–4 kokony (ca 8%) na pędzie głównym; w innym dane te wynoszą odpowiednio 1 kokon – 81%, 2 kokony – 14%, 3 do 4 kokony – 5%.

Szkodnik nie zwalczany w okresie masowego pojawu może doprowadzić na terenie występowania do gołozerów – zniszczenia igliwia do 90–100%.

Na zakończenie należy stwierdzić, że *Gilpinia pallida* jest jednym z najważniejszych gatunków z podrodziny *Diprioninae* nie tylko dlatego, że ma on tendencję do występowania gradacyjnego, ale również dlatego, że jego pojawienie się jest niekiedy niespodziewane. Dzieje się tak chociażby z tego powodu, że jego kokony zimowe, dość często ukryte w szczelinach kory, są w tzw. „próbnych poszukiwaniach szkodników sosny” pomijane. Jego podobieństwo do współwystępującego z nim borecznika sosnowca sytuacji w tym zakresie również nie ułatwia.

PIŚMIENNICTWO

- GÓRNAŚ E., 1990: Boreczniki. Warszawa, PWRiL, 160 ss.
- GRALICKI L., LUTEREK R., 1979: Z badań nad borecznikiem *Gilpinia variegata* HTG. (*Diprion variegata* HTG.) w czasie jego masowego występowania. PTPN, Prace Kom. Nauk Roln. Kom. Nauk Leśn., **48**: 21–28.
- KURIR A., 1977: Beobachtungen zur Bionomie der Blassen Kieferbuslahornblattwespe, *Diprion pallidum* KLUG (*Hym. Diprionidae*) während der Gradation in Klarnten 1971/1972. Z. A. ang. Ent., **48**, 2: 155–163.
- LUTEREK R., GRALICKI L., KRYSZEK J., 1982: Miejsca sporządzania oprzędów przez boreczniki sosnowe (*Hymenoptera, Tenthredinidae*). PTPN, Prace Kom. Nauk Roln. Kom. Nauk Leśn., **52**: 61–66.
- LUTEREK R., SZMIDT A., ŁABĘDZKI A., 1993: Problemy doskonalenia metod prognozowania boreczników (*Diprionidae, Hymenoptera*). Prace IBL, B, **17**: 98–103.
- LUTEREK R., w druku. Najważniejsze boreczniki sosnowe Polski ze szczególnym uwzględnieniem ich prognozowania. Poradnik Leśnika.

RECENZJE

RONKAY G., RONKAY L., 1994 i 1995: *Noctuidae Europaeae. Cuculliinae I i II*. Entomological Press, Soro, Vol. 6: 282 ss., Vol. 7: 224 ss.

W monograficznym cyklu *Noctuidae Europaeae*, po tomie 1 i 2 omawiających podrodzinę *Noctuinae*, ukazały się kolejne dwa tomy: 6 i 7 prezentujące podrodzinę *Cuculliinae*. Zgodnie z założeniem cyklu oraz przyjętym tytułem, w książce omówiono wszystkie gatunki zarejestrowane dotychczas na terenie Europy, należące do omawianej podrodziny.

Ze względu na znaczną objętość, praca ukazała się w dwóch tomach, odpowiednio: tom 6 w 1994 roku oraz tom 7 w 1995 roku. Książka wydrukowana jest w formie dwuszpaltowej w języku angielskim i francuskim. Z całą pewnością zwiększa to krąg jej odbiorców.